

У різних видах діяльності педагогічного і шкільного колективу міцно вкоренився творчий підхід, прагнення до оригінального та незвичайного. "Творчість, порядність, гумор – це головні якості, які необхідні як учителю так і учню", – вважає В.А.Караковський [3, с. 78].

Основна діяльність колективу школи – це комунарська методика, що здійснюється через систему колективно-творчої діяльності. Головним у цій системі є весняний комунарський збір під час весняних канікул. Триденний збір складається з комплексу колективно-творчих справ (праця і мистецтво, спілкування і різні форми дозвілля), що проводяться в інтенсивних умовах з обов'язковим виїздом учасників за межі міста. Головним на зборі є особлива психологічна атмосфера, специфічний стиль спілкування. Цей збір є самою яскравою шкільною традицією, самим сильним засобом об'єднання вчителів і учнів, їх батьків, створення почуття "ми".

Також у виховній системі школи створено проміжний тип діяльності, що пов'язує весняний збір і повсякденне життя закладу – ключові справи (термін В.А. Караковського). Загальношкільні справи виконують важливі самостійні функції, вносять в життєдіяльність шкільного колективу певний ритм, організацій впорядкованість і тим самим створює важливі структурні утворення системи, кожне з яких вирішує свої специфічні задачі. Наприклад, творче навчання задовольняє потреби школярів у нових враженнях, у вільному спілкуванні. Дидактичний театр, як частина Свята знань, активізує пізнавальні інтереси дітей, дає можливість самоствердитися шкільним інтелектуалам; Свято пісні задовольняє потребу у сценічному самовираженні тощо.

Таким чином збори та загальношкільні ключові справи складають основу виховної системи школи, інтегруючи навчальну і поза навчальну діяльність, завдяки чому з'явилися нові форми уроку – уроки творчості; міжпредметні, інтегративні й різновікові уроки.

Отже, виховання розглядається В.А. Караковським як керівництво розвитком особистості в соціумі, колективі, а виховна діяльність педагогічного колективу як діяльність, що забезпечує єдність соціалізації, виховання і самовиховання, розвитку і саморозвитку.

Список використаної літератури

1. Бучківська В. В. Взаємини в дитячому колективі – умова особистісно-орієнтованого педагогічного процесу / В. В. Бучківська // Педагогіка і психологія. – 2000. – №1. – С. 72-76.
2. Караковский В. А. Стать человеком / В. А. Караковский // М., 1992. – 162 с.
3. Караковский В. А. Школа будущего – это школа воспитания / В. А. Караковский // Народное образование. – №1. – 2007 – С. 205-210.
4. Красовицкий М. Проблема дитячого колективу / М. Красовицький // Рідна школа. – 1995. – №2-3. – С. 8-15.

Андрій Василенко

КОНЦЕПЦІЯ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ Д. КАБАЛЕВСЬКОГО В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ

Сучасний стан музично-естетичного виховання потребує осмислення та вироблення стратегії шляхів подолання кризи у процесі розвитку національної системи музичної освіти, яка б спиралася на глибокі традиції українського музичного виховання, закладені ще на початку XIX ст., відповідала б вимогам часу. Тільки така система буде сприяти формуванню особистості, яка відповідно буде прагнути змінювати своє життя на краще, жити за законами краси, діяльність якої буде відповідати вимогам, закладеним в державну концепцію розвитку освіти України, стрижнем якої є розвиваюча, культурологічна домінанта.

Підвищення ефективності процесу виховання духовно багатого покоління зумовлює опрацювання історичного та теоретико-методологічного аспектів процесу виховання й навчання минулого, урахування його корисного досвіду. Без вивчення розвитку теорії й практики музично-естетичного виховання та навчання в минулому неможливо збагнути сучасне й передбачити майбутнє, а також забезпечити єдність, наступність і спадкоємність у вихованні поколінь. Як зазначено в Державній національній програмі „Освіта” („Україна XXI століття”), навчально-виховний процес повинен бути здійснений у невіддільності освіти від „національного ґрунту, її органічному поєднанню з національною історією і народними традиціями, збереженні та збагаченні культури українського народу”.

Зараз актуальними стали питання аналізу та осмислення тих перетворень у галузі музично-естетичного виховання, які почали відбуватися в кінці 80-х – початку та впродовж 90-х років, становлення та розвитку української системи музично-естетичного виховання на початку XXI ст.

Коло наших наукових пошуків присвячено аналізу музично-педагогічної концепції Д.Б. Кабалевського та можливості використання її положень в системі сучасного музичного виховання України.

Дослідники Т. Гризоглазова, І. Зязюн, Л. Коваль, Г. Масол, В. Орлова, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Т. Танько, Г. Шевченко, В. Шульгіна, О. Щолокова вивчали концепції реформування мистецької освіти та музичного виховання в Україні, розробили численні практичні рекомендації щодо здійснення цього процесу в різних умовах функціонування системи освіти.

У педагогічній і музикознавчій науці радянського періоду загальні питання історичного розвитку музично-естетичного виховання, еволюцію форм і методів навчання музики розглядали І. Анісімова, О. Апраксина, Н. Добровольська, А. Каленіченко, Д. Локшина, С. Марченко, Г. Падалка, Т. Танько, Л. Хлебнікова, Т. Цвеліх, Г. Шевченко та ін.

У розвиток теорії і практики музично-естетичного виховання значний внесок зробили такі відомі вчені, педагоги, музикознавці, як А. Миропольський, Б. Асаф'єв, Б. Яворський, М. Леонтович, М. Лисенко, Н. Гродзенська, Б. Теплов, Д. Огороднов, Д. Кабалевський, Н. Ветлугіна та ін.

Визначення музичного виховання як одного з найважливіших чинників формування духовної культури особистості відоме ще з давніх часів. Незважаючи на різноманітність музично-педагогічних поглядів, з часів античності й до сучасності актуальною проблемою музично-педагогічних досліджень є питання можливостей впливу музики на особистість. Засади уявлення про значення музики в релігійному, етичному, естетичному, патріотичному, емоційному, інтелектуальному вихованні були закладені ще такими видатними постатями, як Конфуцієм, Сократом, Платоном, Аристотелем, Піфагором, Я. Коменським, Ж.-Ж. Руссо, Г. Сковородою, Й. Песталоцці, К. Ушинським, М. Лисенком, М. Леонтовичем, Е. Жак-Далькросом, Б. Яворським, Б. Асаф'євим, З. Кодяєм, К. Орфом, В. Сухомлинським, Д. Кабалевським і багатьма іншими.

Термін „музично-естетичне виховання” за останні роки глибоко вивчають у педагогічній науці. Так, О. Михайличенко пропонує таке визначення цього терміну: „Музично-естетичне виховання в Україні – це діалектична взаємодія інституцій створення, накопичення і збереження досвіду національного музичного мистецтва з процесами передачі цього досвіду із покоління в покоління у тісному суспільно-історичному та соціально-економічному зв'язках. Разом з тим це процес передачі та засвоєння особистістю емоційно-художніх образів українського, зарубіжного музичного та суміжного з ним мистецтв, які спроможні спонукати її до творчої діяльності і створення навколо себе життя, побудованого на кращих морально-етичних цінностях, що виробило людство”.

Безумовно, провідне місце у сучасному процесі музично-естетичного виховання в Україні відіграє постать учителя музики, робота якого – це музично-естетичний центр у масовій загальноосвітній школі.

В останні роки, коли почали переосмислювати історичні та культурно-національні процеси, в Україні з'являються розвідки, де автори намагаються дати об'єктивну оцінку суспільним явищам, що відбувалися впродовж довгого періоду

шляху до незалежності, адже саме суспільні явища значно впливають на стан музично-естетичного виховання в країні.

Безсумнівно, набуття Україною незалежності стало початком нової ери в розвитку культури українського народу. Але цей процес покладає на нас відповідальність в об'єктивному оцінюванні всіх процесів музично-естетичного виховання минулих десятиріч, виявлення всього того цінного, що було створено в період розвинутого соціалізму, та аналізі всіх недоліків цього процесу [3].

Серед відомих музикантів-педагогів ХХ століття по праву стоїть ім'я композитора, просвітителя, вченого Дмитра Борисовича Кабалецького (1904-1987), який присвятив більшу частину свого творчого життя справі музичної освіти і виховання дітей та юнацтва.

Спираючись в педагогічній та просвітницькій роботі на досвід та ідеї своїх попередників і сучасників, Д.Б. Кабалецький на початку 70-х рр. запропонував принципово нову художньо-педагогічну концепцію музичного виховання. Впровадження в 70-80-х рр. минулого сторіччя в практику роботи російських загальноосвітніх шкіл нової програми «Музика», розробленої на основі концепції Д.Б. Кабалецького, сприяло музично-му і загальному розвитку дітей.

Музично-педагогічна концепція Д.Б. Кабалецького розглядається крізь призму основних тенденцій, що мали місце в області масового виховання і освіти в ХХ столітті. Серед них найбільш значущих для музичного виховання є: теорія «вільного виховання» (К.Н. Вентцель, С.Т. Шацький, В.Н. Шацька та ін); соціогенетична теорія (В.М. Бехтерев, П.Ф. Каптерев, А.Ф. Лазурський, А.П. Нечаєв, Н.Е. Румянцев та ін); біогенетична концепція (Б.В. Асаф'єв, П.П. Блонський, М.Я. Брюсов, Б.Л. Яворський та ін); культурно-історична теорія Л.С. Виготського. Незважаючи на відмінність поглядів, їх об'єднує визнання важливої ролі мистецтва в розвитку особистості. Тому ретроспективний аналіз напрямків музичної педагогіки ХХ століття свідчить про те, що художньо-педагогічна концепція Д.Б. Кабалецького ввібрала в себе позитивний досвід, який їй передував, стала якісно новим етапом розвитку науки і практики музичної освіти.

Головне завдання музичної освіти та виховання в музично-педагогічній концепції Д.Б. Кабалецького – сформуванню музичну культуру школярів. Музичну культуру педагог трактує як невід'ємну частину загальної духовної культури людини, сутність якої полягає у здатності сприймати та усвідомлювати музику як живе, образне мистецтво, що породжене життям та нерозривно з ним зв'язане.

Створена Кабалецьким музично-педагогічна концепція розглядається в декількох аспектах. Її моральна спрямованість особливо потрібна в сучасному суспільстві в ситуації розмивання духовних цінностей особистості. Універсальний підхід Д. Кабалецького до побудови змісту музичної освіти і виховання на основі надзавдання – *зв'язку музики з життям*. Автор виділяє значимість для художньої педагогіки та викладання музики проблеми *інтересу, захопленості мистецтвом*.

У концепції Д.Б. Кабалецького сприйняття музики розглядається як основа музичної діяльності учнів. Процес розвитку емоційного, активного, осмисленого сприйняття музики дитиною є невід'ємною частиною становлення її музичної культури. Значною педагогічною ідеєю Кабалецького є введення дитини у світ музики через знайомство з «трьома китами» – піснею, танцем і маршем, які відкривають двері в такі великі жанри як опера, балет, симфонія та ін [4].

Зміст програми побудовано Д.Б. Кабалецьким в опорі на закономірності музики, на *принцип тематизму*, який композитор образно визначає як процес сходження до вершин музичного мистецтва.

Вперше в історії музичної освіти основу навчальних тем програми склали суто музичні та естетичні категорії мистецтва: *інтонаційна природа музики*, її мова, жанри, форми, стиль, музичний образ і музична драматургія, перетворююча сила музики та ін. У рамках програми вперше розкриті *можливості інтеграції мистецтв*. Взаємозв'язок між музикою, літературою, образотворчим мистецтвом, театром, кіно розглядається в опорі на їх життєву основу.

Заслугує на увагу підхід композитора до розширення функцій різних видів дитячого музикування на уроці. Заявлений в програмі девіз «Кожен клас – хор!» переконливо доводить прагнення Д. Кабалевського до зміцнення основ хорового виконання в загальноосвітній школі. В той же час в навчально-виховному процесі головним стає не відносна самостійність різних граней музичної діяльності, а їх внутрішній зв'язок, їх єдність, коли будь-яка форма спілкування з музикою сприяє розвитку музичної культури школяра.

Д.Б. Кабалевський у своїй концепції інтерпретував вже відомі методи і прийоми навчання, з точки зору їх адекватності природі музичного мистецтва: «подібності та відмінності», «забігання вперед і повернення до пройденого» (ретроспективи і перспективи), проблемності. Ці методи композитор розглядав як шлях пізнання дитиною музики.

Важливим аспектом концепції Д.Б. Кабалевського є постановка проблеми *спільної творчості вчителя і учнів*, успіх вирішення якої залежить від підготовленості до цієї роботи самого вчителя музики. Вперше в концепції Д.Б. Кабалевського та його програми були сформульовані *вимоги до професійної компетентності вчителя музики*: крім загальнопедагогічної підготовки, кваліфікований учитель повинен бути музично освіченим педагогом – володіти музичним інструментом, вокальною та диригентсько-хоровою технікою, знаннями в галузі історії та теорії музики. І головне – вчитель музики повинен любити музику як живе інтонаційно-образне мистецтво, емоційно її сприймати і виконувати. Кабалевський вважав важливими складовими майстерності педагога-музиканта слово вчителя, здатність викладача об'єднувати в єдине ціле всі елементи уроку, варіативно застосовувати матеріал програми, уникаючи жорсткої схеми, штампа у викладанні мистецтва.

Осмислення змісту музично-педагогічної концепції Д.Б. Кабалевського та багаторічний досвід її застосування в практиці роботи освітніх установ Росії дозволив сформулювати її основоположні принципи: *універсальність, інтегративність, варіативність, діалогічність*.

Універсальність концепції полягає в тому, що закономірності музичного мистецтва є домінуючими властивостями музично-педагогічної діяльності. Вони можуть бути використані в процесі розробки змісту музичної освіти й виховання, при виявленні ефективності діяльності вчителя на уроці музики, а також у процесі його позаурочної роботи, в системі додаткової освіти.

Інтегративність розглядається в контексті широких зв'язків музики з життям, взаємодії з іншими видами мистецтва у змісті музичної освіти, а також як принцип відбору ключових професійних компетенцій в діяльності педагога-музиканта.

Варіативність трактується як можливість творчої інтерпретації змісту і методів концепції Д.Б. Кабалевського і створеної на її основі програми «Музика», а також як принцип розробки інваріантної та варіативної частин програм підвищення кваліфікації педагога-музиканта.

Діалогічність концепції полягає в осмисленні її як системи відкритої до вдосконалення, сумісної творчості вчителя і учнів, до застосування діалогових інтерактивних форм підвищення кваліфікації, в яких учитель виступає посередником між музикою і дітьми [2].

Як цілісна система, музично-педагогічна концепція Д. Кабалевського веде:

- від вузької мети (музичного розвитку – в старих програмах) – до мети у широкому культурному контексті: формування духовної культури;
- від музики як засобу навчання – до музики як джерела і предмета духовного спілкування;
- від викладання музики як шкільного предмета (науки) до викладання музики як мистецтва, як частини духовної культури людства;
- від змісту предмета «Музика» як суми знань, умінь і навичок – до змісту як живого художньо-педагогічного процесу, як художньо-педагогічного спілкування;
- від ототожнення процесу сприймання музики лише з одним видом діяльності (слухання) – до сприймання як основи музичного виховання;

- від вузькосоціальних завдань, пов'язаних з формуванням навичок слухання музики, співу по нотах, хорових навичок – до завдань цілісно-особистісного розвитку людини;
- від загальнодидактичних принципів, формально перенесених на урок музики – до принципів педагогіки мистецтва, зумовлених інтонаційно-образною природою музики;
- від програми, в основі якої лежить репертуарний принцип – до програми, що проростає з музики і на музику опирається, органічно поєднує різноманітний матеріал і види діяльності;
- від стихійного накопичення музично-слухового досвіду – до цілеспрямованого формування цього досвіду як прообразу художньої культури [1].

Провідні сучасні тенденції розвитку цивілізації потребують глибоких перетворень у всіх сферах людського життя, спрямовують людську думку на пошук таких педагогічних технологій, які б сприяли формуванню нової особистості, яка б не тільки була здатна вчитися впродовж життя, але й впливати на розвиток суспільства, зберігати та примножувати національні культурні традиції, бути толерантною до інших культур. Тому на початку XXI століття у відродженій Україні слід приділити особливу увагу вихованню музичної культури юних українців, де кожен урок музики буде розпочинати та завершувати величний марш в сі-бемоль мажорі – гімн нашої Батьківщини.

Список використаної літератури

1. Засновник новітньої системи музичного виховання Д. Кабалевський [Електр. ресурс] / [Режим доступу] : <http://osvita.ua/vnz/reports/culture/11623>
2. *Пугарева И. В.* Повышение профессиональной компетентности учителя музыки в процессе изучения творческого наследия Д. Б. Кабалевского: дис. канд. пед. наук : 13.00.02 Москва, 2006 – 194 с.
3. *Сбитнева Л. М.* Музично-естетичне виховання дітей і молоді в Україні: проблеми й перспективи [Текст] / Л. М. Сбитнева // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка 2011 – № 15 (226), Ч. I – С. 5-11.
4. *Тумова Н.* «Три кита» Дмитрия Кабалевского [Електр. ресурс] / Н. Тумова // «Учительская газета». – 2009 – №19. – [Режим доступу] : <http://www.ug.ru/archive/28150>

Ірина Холодінова

СУЧАСНЕ ДОШКІЛЬНЕ ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В СВІТЛІ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ СОФІЇ РУСОВОЇ

Гуманізація цілей та реформування змісту дошкільної освіти України є складовою процесу оновлення світових та європейських освітніх систем. Очікування суспільства пов'язані сьогодні насамперед із формуванням життєздатної, гнучкої, свідомої, творчої людини [1, с. 5]. Очевидно, що реалізація обраної мети найбільш ефективно відбуватиметься у державних дошкільних навчальних закладах. І для цього вже є певні об'єктивні умови: замість однієї, ще донедавна обов'язкової для всіх програми виховання дітей у дитячих садках, сьогодні діють три програми, схвалені Міністерством освіти і науки України, а також створено десятки регіональних авторських програм. Не викликає заперечень думка, що створення нового в педагогіці завжди передбачало докладний аналіз минулого. Підтвердженням цьому може бути актуальність звернення до педагогічних поглядів Софії Русової.

Видатний педагог і громадський діяч, вірна і талановита донька України присвятила своє життя творенню національної системи виховання й освіти і ввійшла в історію педагогічної думки найперше як визначний теоретик дошкільного виховання. Варто зазначити, що педагогічний доробок Софії Русової постійно привертає до себе увагу не лише науковців, але й практиків. І це не дивно, оскільки низка праць вченої зорієнтована